

Prikazi, izvještaji, bilješke.

Iz etnologije.

Problem podrijetla religije.

Dr. A. Gahs.

G. dr. Kus-Nikolajev, koji je već očitovao svoju skrajnju reakcionarnost u pitanjima socijalne etnologije (v. »Bogoslovska Smotra« god. XIV., 1926., br. 1., str. 107.—118.), htio bi, da u sličnom pravcu tretira i pitanja religijske etnologije. Održao je naime 13. V. predavanje u kazalištu u Tuškancu, a oglosio ga je u zagrebačkim »Novostima«, pod ovim naslovom: »Porijeklo religije i religiozne umjetnosti«, i sa ovakovim sadržajem: »Porijeklo religije. Religija primitivnih naroda... Od pokojničkih figura preko fetiša do boga... Od čarobnjaka do velikog svećenika...«. Međutim, premda je problem podrijetla religije bio tako jasno označen i u glavnom naslovu i u sadržaju, g. K.-N. faktično je u predavanju izravno govorio gotovo isključivo o podrijetlu i najstarijem razvoju religiozne umjetnosti. Zašto je na taj način izbjegao prvom glavnom pitanju svoga predavanja, to valjda on znade, ali mislim, da znadem i ja... Međutim ipak je i u samom predavanju neprestano ispreplitao religiju i religioznu umjetnost, a onda je ubacio i nekoliko rečenica, koje se izravno odnose na religiju, kao što je n. pr. ova: »Saznanje o smrti temeljni je faktor za religiju primitivnih naroda«. Sve je to moglo da dovede do zaključka, da i za podrijetlo religije kao takove vrijedi shema »od pokojničkih figura preko fetiša do boga«. Osim toga bi još slijedilo, da u najstarijoj poznatoj periodi kulture ne nalazi ni prehistorija ni etnologija nikakovih tragova religije. A sve bi to značilo reprimirati t. zv. teoriju manizma, koju je g. 1876. skovao H. Spencer, kao da se od toga vremena nije ništa dogodilo u prehistoriji i u etnologiji. Na to sam upozorio g. K.-N. odmah poslije predavanja i povrh toga se osvrnuo na problem podrijetla religije u »Hrvatu«, a on je odgovorio u zagrebačkoj »Riječi«. Tako se razvila i polemika. Moji su članci objelodanjeni u »Hrvatu« od 16. i 17. V., 25. V., 8. VI. i 23. VI., a njegovi u zagrebačkoj »Riječi« od 20. V., 1. VI. i 19. VI.

U svojim izvodima zastupao sam tezu, da su ideja Najvišega Bića i s njome spojena religioznost, koja se očituje u molitvama i

u primicijalnim žrtvama, u rodu ljudskom starije od manizma i animizma, t. j. od štovanja preda i duhova prirode. U dokaz tomu pozivao sam se u prvom redu na prehistorijsko-etnološke činjenice, crpljene iz izvora. Neke sam činjenice ukratko i naveo, naročito u vezi sa najnovijim otkrićima primicijalnih žrtava u najstarijoj prehistorijskoj kulturi, a naveo sam pojedinačno i sve uistinu prastare i primitivne narode, koji upravo prema najnovijim i sigurnim izvorima imaju jasnu ideju Najvišega Bića. Ujedno sam uputio čitatelja na opširniji prikaz tih činjenica na temelju izvora u svojoj studiji u »Bogoslovskoj Smotri« (g. XII., 1924., br. 4. ss.). Osim toga u prilog svoje teze naveo sam i cijelu seriju (nekih dvadesetak) autoriteta u etnologiji. Naročito sam upozorio na činjenicu, kako upravo »evolucionistički« etnolozi danas već otvoreno priznaju, da su navedene prehistorijsko-etnološke činjenice dosada zanemarene poradi apriorističkih teza pretjeranoga evolucionizma, a kako je upravo zadnjih godina napadno naglo porastao broj etnologa, koji su i protiv svojih prvobitnih nazora morali priznati, da je ideja Najvišega Bića u rodu ljudskom barem tako stara kao manizam i animizam, ako ne i starija.

Na sve to odgovarao je g. K.-N. taktikom noja, otkrivajući pri tom sve više manjak znanstvene metode i nepoznavanje izvora religijske etnologije. Prvput je rekao, da dokazni materijal u prilog prastare drevnosti ideje Najvišega Bića ne smatra dovoljno uvjerljivim niti naučno provjerenim, i da glavni dio etnologa, koji tu prastaru drevnost priznavaju, pripada svećeničkom staležu. Time je samo očitovao, da ne pozna niti izvore religijske etnologije niti djela navedenih etnologa. Onda je priznao, da on još nije ni počeo da samostalno radi na području religijske etnologije. Iz toga, u vezi sa njegovim prijašnjim kategoričkim izjavama protiv prioriteta ideje Najvišega Bića, izveo sam sasvim logički, da ga vodi loše prikriveni apriorizam: dok ne počne naime samostalno da radi t. j. u prvom redu dok ne prouči izvore, ne može da govori o svojem mišljenju i stanovištu, nego o mišljenju i stanovištu ovih ili onih etnologa. Uvidjevši, kuda je uletio, konačno je izvalio apsurdnu misao, da za njega samostalni rad na području religijske etnologije i studiranje izvora znači »studirati na licu mjestu«. Time je nesamo pokazao, da ne pozna razlike između etnografije i etnologije, što se inače nauči već prve godine u seminaru za etnologiju, nego je porekao samostalan rad barem $\frac{2}{3}$ priznatih etnologa i proglasio nemogućim svaki rad na području općih pitanja socijalne, religijske, konačno i svake etnologije, a dokumentarnu historiju, koja je djelomice također i dio etnologije, naprosto osudio na smrt! Pa kad je onda još dodao, da se on upravo zato bavi »prehistorijskom i etnografskom umjetnošću«, jer da mu na tome polju daju i muzeji »dovoljno gradiva«, onda bi to značilo, da on poznade muzeja, u kojima su smještene miolitske spilje sa svojim slikarijama!!

Medutim sa svim tim je g. K.-N. samo uzmicao, makar na svoju najveću štetu, pred pravom jezgrom pitanja. Nije naime nikada odgovorio na ono, na što je odmah trebao da odgovori, ako je htio pobijati moju tezu — na ova naime 4 pitanja:

1. da li, odnosno što nam otkriva prehistorija o religiji pračovjeka u paleolitikumu (u frančeskom znamenovanju riječi) ili starijem kamenom doba?

2. koji su narodi, između danas živih t. zv. primitivnih naroda, najstariji?, i to na temelju kojih kriterija?

3. da li, odnosno što nam etnografski izvještaji t. j. etnološki izvori (koje treba dakako pojedinačno navesti!) otkrivaju o religiji ovih najstarijih primitivnih naroda?

4. da li, odnosno kakav se razvoj religije očituje kod mladih i najmladih primitivnih naroda s obzirom na religijsko stanje najstarijih naroda?

Konačno bi kao zaključak slijedilo razračunavanje, dakako sa izvorima u ruci, sa svim navedenim »evolucionističkim« etnoloziama, koji su se »obratali«, kao i sa svim drugima, koji zastupaju tezu o prastarost drevnosti ideje Najvišega Bića.

A na sve to kod g. K.-N. slijedi samo — muk. Ali nikakav odgovor također je odgovor: ultra posse nemo obligatur.

Iz crkvenog života.

Dr D. Kniewald.

Katolička Akcija u Italiji prema političkim strankama. »Tko hoće da bude u vodstvu Katoličke Akcije treba da bude spreman na jedno preventivno i ne baš tako lako odreknuće: da se odreče — ne doduše vlastitih političkih ideja i mnijenja — ali da ih provodi u organizovanim partijama. Ovo odricanje traže jasne i ne nove direktive sv. Stolice... Ali ovo odricanje donosi sa sobom i izvjesne praktične teškoće u vezi s događajima u Italiji. Katolička Akcija treba da riješi ovo pitanje, koje na oko sadržaje u sebi neke protuslovne elemente. K. A. treba naime da djeluje u javnom životu i da se u izvjesnom smislu povlači od javnoga života. Treba da se preporodni utjecaj Katoličke Akcije osjeti u svakom smjeru kolektivnog života jednog naroda, a ipak da K. A. nije aktivni čimbenik u ovim borbama i djelovanjima javnoga života. I doista, moglo bi se činiti, kao da bi Katolička Akcija trebala da ude u stranke, što ih sačinjavaju građani, da u njima i preko njih kolektivno utječu na sudbinu naroda. Samo tako bi i Kat. Akcija, čini se na prvi mah, mogla nešto postići. Pa ipak direktive sv. Oca, što ih On od oktobra 1922. ne prestaje opetovati, određuju, da Katolička Akcija ne smije pristajati ni uz koju stranku, da mera odobravať dobro i